

SAYGI, EDEB VE HAYÂ (UTANMAK)

Prof. Dr. Mustafa TEMİZ^δ

19.09.2013

*“Kânunların yasaklamadıklarını,
utanma duygusu kontrol eder.”*

Seneca

“Utanmamak kadar utanılacak bir şey yoktur.”

St. Augustinus

“İnsan ne kadar çok şeyden utanırsa, o kadar şeref sâhibi olur.”

B. Shaw

“Utanan kişi, zâlim olmaz.”

E. Young

Ahlâk çok geniştir, Arapçası edeb^ξ (Türkçe söylemle) edep şeklinde yazılır. Peygamberimiz (SAV[♥]) Efendimiz, *“Ben güzel ahlâkı tamlamak için gönderildim.”* demelerine bakılırsa, ahlâk (edep) bütün insanî güzellikleri barındırmaktadır.

Ahlâkın içinde olan *saygı ve hayâ (utanmak)*, insanî güzelliklerden ikisidir, ahlâkın insandaki ilk tezâhürleri arasındadır.

Saygı, hakkına râzı olarak Allah’ın (CC*) başkalarına olan nîmetlerini içtenlikle kabul edip saymaktır. Hayâ ise, *“utanma, ar, nâmus ve Allah (CC) korkusundan dolayı günahlardan kaçınmaktır.”*

Hayânın insandaki en basit belirtilerinden biri, yapılması uygun olmayan ve hak etmediği bir duruma zorlanması ânında kişinin utanıp yüzünün kızarmasıdır. Çünkü hayâ îmanın kıymetini ve ahlâk miktârını belirleyen bir alâmettir.

“Bir de birini, utanmaz, şuursuz, alıp verdiğini umursamayan, bir vaziyette görürsen bil ki, o kendisini günah ve kötülükten alıkoyacak hayâdan mahrum ve hayâsız biridir.”

“İslâm Müslümanlara hayâyı emretmiş ve onu İslâm’ın en bâriz, diğer dinlerden ayıran, en büyük fazîletlerinden biri olarak kabul etmiştir¹.”

^δ NOT: Bâzı yazı ya da makâleler, verilen İnternet Elektronik Adresi’nde zamanla meydana gelebilecek değişiklikler nedeniyle, görüntülenemeyebilir. İstenilen yazı ya da makâleyi Google’da aramak mümkündür.

^ξ Edeb: (Osmanlıca sözlük) Terbiye. Kavlen, fiilen insanlara lütuf ile muamele etmek. Güzel ahlâk. Usluluk. Hayâ. / Sünnet-i Resul’e (SAV) uygun hareket etmek. / Utanılacak şeylerden insanı koruyan meleke; kuvve-i râsiha-i nefsiye. / Edebiyat ve ondan bahseden ilim.

[♥] SAV kısaltması, *“Sallâllâhü Aleyhi ve Sellem - Allah O’na salât etsin.”* demektir.

^{*} CC kısaltması, *“Celle Celâlühû - O’nun şânı çok yücedir.”* demektir.

¹ Anonim, **Hayâ**, Alındığı İnternet Elektronik Adresi, http://www.mevlana.com/mevlana_dosyalar/muslumanahlaki/ahlak19.htm, En Son Erişim Târîhi: 19.09.2013.

Peygamberimiz (SAV) Efendimiz:

"Hayâ ile îman birbirini tamamlar, biri gidince diğeri de gider²." buyurmuşlardır.

Ashâb-ı Kirâm, örnek ahlâk ve hayâ duygusunu Peygamber (SAV) Efendimiz'den almışlardır. Ebû Saîd el-Hudrî:

"Resûlullah hayâ bakımından kendi köşesinde oturan bir bâkireden daha utangaçtı. Hoşlanmadığı bir şeyi gördüğünde hoşnutsuzluğunu yüzünden anlardık." diyor.

Hayâ deyince ilk akla gelenlerden bir tânesi de Hz. Osman (RA^Ω) idi. O, Peygamberimiz (SAV) Efendimiz'in huzurlarına girdiği zaman, Efendimiz toparlanıp kendine çekidüzen verince yanındaki sahâbe sormuştu:

"Ey Allah'ın Resûlü, diğeri sahâbe girince bu derece davranmadın. Sebep nedir?" Efendimiz şöyle cevap vermiştir:

"Osman çok hayâlî bir zattır. Kendisini peştamallı içeri alsaydım bana arzûsunu açmayabilirdi."

Diğeri bir rivâyette ise, Hazreti Aişe (RAh^{*})'ya şöyle demiştir:

"Meleklerin hayâ ettiği kimseden ben hayâ etmeyeyim mi?"

Onun için söyleyen ne güzel söylemiş³... Sen de bundan ders çıkar.

*Az günâhı az sanma, kime karşı ona bak!
Az nîmeti az sanma, kimden gelmiş ona bak!*

*Ey özünü insan bilen,
Var edeb öğren edeb!^α*

Hayâ, edebin bir paçasıdır. Edepli olan hayâlidir da... *"Hayâ îmandandır."*

*Edeb bir tâc imiş nûr-u hüddâdan,
Giy ol tâcî emin ol her belâdan...*

Peygamberimiz (SAV) Efendimiz, *"Utanmak (hayâ) baştan sona kadar hayırdır."* buyurmuşlardır.

² Hakîm.

^Ω RA kısaltması, *"Radiyahallâhü Anh - Allah ondan râzî olsun."* demektir.

^{*} RAh kısaltması, *"Radiyahallâhü Anha - Allah ondan râzî olsun."* demektir.

³ Talay, A., *Edebîn Önemi ve PERİŞAN HÂLİMİZ*, Alındığı İnternet Elektronik Adresi, <http://www.yuzaki.com/content/view/1760/38/>, En Son Erişim Târihi: 19.09.2013.

^α Semerkand Dergisi, *Edep Öğren*, İnternet Elektronik Adresi, <http://semerkanddergisi.com/edep-ogren/>, En Son Erişim Târihi: 19.09.2013.

Konuyu Mevlanâ'nın sözü ile sonlandıralım:

"Edep, aklın dıştan görünüşüdür."